

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
кафедра юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Фінансове право»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право
(право)

за темою – «Правові засади регулювання державних доходів. Система
державних доходів»

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС (з юридичних дисциплін)
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри (юридичних дисциплін) (протокол від 29.08.2023 № 1)

Розробники:

1. Завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, доктор юридичних наук, доцент Панасюк О.В.;
2. Доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, кандидат юридичних наук Пономарьова Я.О.;
3. Викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС Новик М.Ю.

Рецензенти:

1. Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, кандидат юридичних наук, професор Шуміло О. М.

План лекції

1. Поняття та система публічних доходів.
2. Класифікація публічних та місцевих доходів.
3. Податкові платежі як джерела доходів державного та місцевих бюджетів. Система оподаткування в Україні.
4. Неподаткові доходи держави та органів місцевого самоврядування.

Література:

Нормативна:

1. Конституція України від 28.06.96р. // Урядовий кур'єр.— 1996. Липень.— № 129–130. Редакція станом на 01.01.2020.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-6 редакція від 28.08.2020 р.
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 р. № 294-9 Редакція від 01.09.2020, підстава 822-9
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.97 р. № 280/97-ВР редакція від 23.07.2020 р.
5. Закон України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015 № 576-8 прийнятий 02.07.2015 р. Редакція від 03.07.2020 р.
6. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII редакція від 20.03.2020, підстава 524-9
7. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017р. № 2258-8 редакція від 01.07.2020, підстава 79-9
8. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000р. № 2121-III редакція від 03.07.2020 р., підстава 720-9
9. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-14 редакція від 01.07.2020, підстава 79-9
10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. № 2341-3 редакція від 12.09.2020р., підстава 768-9

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-10 редакція від 13.08.2020, підстава 768-9

12. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.03 р. № 1058-IV редакція 01.01.2015 р.

13. Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» від 26.06.97 р. № 400/97-ВР редакція від 03.07.2020 р, підстава 720-9

14. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.00 р. № 15533-14 редакція 03.07.2020, підстава 720-9

15. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.99 р. № 1105-14 редакція 03.07.2020 р., підстава 720-9

16. Закон України «Про страхування» від 07.03.96 р. № 85/96-ВР редакція від 03.07.2020, підстава - 2740-8, 720-9

17. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28 лютого 2002 р. № 228 із змінами і доповненнями, редакція від 14.08.2020, підстава - 698-2020-п

18. Наказ міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку відкриття та закриття рахунків у національній валюті в органах Державної казначейської служби України» 22.06.2012 № 758, редакція від 13.01.2020, підстава - z1144-19

19. Наказ Державної казначейської служби України №2 «Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів» редакція від 24.05.2019, підстава - z0427-19

20. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України, затверджений постановою КМУ від 15.04.15 р. № 215, редакція від 29.07.2020, підстава - 644-2020-п

21. Про затвердження Порядку проведення перевірок державних

закупівель Державною фінансовою інспекцією та її територіальними органами і внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України, затверджений постановою КМУ від 01.08.13 р. № 631, редакція від 28.08.2018, підстава - 659-2018-п

22. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами, затверджений постановою КМУ від 20.04.06 р. № 550, редакція від 17.12.2016, підстава - 950-2016-п

Основна:

1. Боришкевич О. В. Режими валютного курсу: пошук оптимальності // Банківська справа. 2014. - № 3-4. – С.66-73.

2. Гарбінська-Руденко А.В. Поняття та види валютних правопорушень з погляду сучасної юридичної науки / А.В. Гарбінська-Руденко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2013. – № 5, Т. 2. – С. 17–21.

3. Гарбінська-Руденко А.В. Правова характеристика завдань та принципів валютного контролю як теоретичних основ для його здійснення / А.В. Гарбінська-Руденко // Право і суспільство. – 2014. – № 1-2. – С. 183–187.

4. Дзюблюк О. В., Владимир О. М. Банки у системі організації валютних відносин: Монографія. – Тернопіль: ТзОВ: «Тернограф», 2014. – 296 с.

5. Єрохов В. М. Особливості та зміст фінансово-правової відповідальності за порушення валютного законодавства / В. М. Єрохов // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукраїнський центр гендерних проблем. – Одеса : Фенікс, 2014. – Вип. 53. – С. 290-295.

6. Занфіров М. В. Місце валютних санкцій у системі фінансової відповідальності // Держава та регіони. - Серія: Право. – 2014. - № 4 (46). – С.63-68.

7. Коваль О. П. Модернізація системи соціального страхування в Україні : аналіт. доп. / О. П. Коваль. – Київ : НІСД, 2014. – 38 с.

8. Козоріз Г. Г. Зарубіжний досвід формування ефективних інститутів соціального страхування / Г. Г. Козоріз / Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / Ін-т регіональних досліджень НАН України. – 2013. – Вип. 1 (99). – С. 176 – 185.

9. Крекотень І. М. Проблеми розвитку системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні / І. М. Крекотень // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Сер. «Економічні науки». – 2015. – № 4(1). – С. 80 – 84.

10. Кропельницька С. О. Соціальне страхування : навч. посіб. / С. О. Кропельницька, Т. В. Солоджук. – [Вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – Київ : Центр учбової л-ри, 2013. – 336 с.

11. Кузнєцова А. Я. Переваги та недоліки лібералізації валютного регулювання в Україні / А. Кузнєцова, Н. Місяць // Світ фінансів. – 2017. – №3 (52). – С. 136-146.

12. Місяць Н. О. Щодо деяких теоретичних засад валютного регулювання // Фінансовий простір. – 2015. – №. 1. – С. 196-203.

13. Москаленко О. В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки : монографія / О. В. Москаленко. – Харків : Юрайт, 2012. – 400 с.

14. Сухий Р. До питання визначення поняття валютна операція // Вісник Національного банку України. – 2013. – №. 9. – С. 28-30.

15. Чернадчук Т. О. Деякі аспекти класифікації валютних правовідносин / Т. О. Чернадчук // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 93-98. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2015_1_14.pdf

16. Чернадчук Т. О. Щодо визначення поняття валютних правовідносин / Т. О. Чернадчук // Публічне право. – 2014. – № 4. – С. 87-92. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2014_4_13.pdf

17. Шевчик О. С. Регулювання валютного контролю в Україні:

фінансово-правовий аспект: монографія. – Полтава: РВВ ПДАА, 2012. – 168 с.

Додаткова:

1. Боднарчук О.С. Аналіз бюджетних загроз та їх вплив на фінансову безпеку України. Міжнародні відносини Серія «Економічні науки». № 10. 2018. С. 1 – 15;

2. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Впровадження способів альтернативного вирішення правових спорів (ADR – Alternative Dispute Resolution 13.03.2020 р.). С. 165-168;

3. Бориславська О.М. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К., Москаленко О. М., 2012. –157 с;

4. Бугіль С.Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Бюджетна та податкова політика. Випуск 1 (117). 2016. С. 55 – 60;

5. Господарське право України: підручник: у 2-х ч. Ч. 1. / О. Б. Андрєєва, О. П. Гетьманець, І. І. Гришина. Харків : ХНУВС, 2014. 340 с;

6. Гулик А. Право акціонера на участь в управлінні справами акціонерного товариства // Підприємство, господарство і право.-2007, № 3.- С.40;

7. Демиденко Л., Наконечна Ю. Фіскальна децентралізація: німецький досвід та українські реалії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. № 2. С. 49-54;

8. Дума В. Л. Міжнародний досвід формування бюджетного потенціалу місцевих фінансів. Економіка і суспільство. Випуск № 13. 2017. С. 1093-1099;
Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку / О. Кармаза // Підприємництво, господарство і право. - 2017. - № 2. - С. 24-28;

9. Кодекс торгівельного мореплавства : закон України від 23 трав. 1995 р. № 176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 47. - Ст.

349;

10. Кодекс України про надра : закон України від 27 лип. 1994 р. № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 36. - Ст. 340;

11. Корпоративне право України : підручник / В. В. Луць, В. А. Васильєва, О. Р. Кібенко [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Луця. - К. : Юрінком Інтер, 2010. - 384 с;

12. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монографія / І. М. Кучеренко. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. - 328 с;

13. Лисяк Л. В. Напрями підвищення ефективного використання коштів місцевих бюджетів України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2014. № 156. С. 100-104;

14. Лучковська С.І. Фінансове право: Навч.посіб. –К.:КНТ, 2010. –296 ;

15. Музика-Стефанчук О. Місцеві бюджети в зарубіжних країнах. Юридичний вісник України. 2012. № 42. 694 с;

16. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / О. А. Беянович, О. М. Вінник, В. С. Щербина [та ін.] ; за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини. - 3-тє вид., переробл. і доповн. - К. : Юрінком Інтер, 2012. - 776 с;

17. Нестеренко О. М. Аналіз поняття правової соціалізації. Теорія і практика розвитку наукових знань: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28-29 груд. 2017 р.). Київ: МЦНД, 2017. С. 24-26;

18. Нестеренко О.М. Підвищення рівня правової та етичної культури державних управлінців як один із основних пріоритетів правового виховання в умовах соціальної мобільності/ Нестеренко О.М.// Загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал «Підприємництво, господарство і право» Розділ «Юридичні науки» № 6, м. Київ, 2019 р.- с. 230-234;

19. Олейнікова Л. Г. Створення умов та сприяння добровільній сплаті податків як елемент удосконалення податкової політики України /

Олейнікова Л. Г. // Вісник Запорізького національного університету. 2017 №4. С. 273-278;

20. Орлюк О.П. Фінансове право: Академічний курс. –К.: Юрінком Інтер, 2010.

21. Петров Є. В. Господарське право та його складові елементи / Є. В. Петров // Актуальні проблеми правовідносин в приватній сфері : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (м. Харків, 23 груд. 2011 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». - Х. : Юрайт, 2012. - С. 39-4;

22. Петров Є. В. Господарське право та його складові елементи / Є. В. Петров // Актуальні проблеми правовідносин в приватній сфері : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (м. Харків, 23 груд. 2011 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Харків : Юрайт, 2012. – С. 39–42;

23. Родіонова Т. А., Зав'ялова К. С. Регіональні особливості процесу злиття та поглинання в країнах ЦСЄ. Економічний форум. 2019. № 1. С. 19-26;

24. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози / Н. А. Бак // Світ фінансів. - 2019. - Вип. 1. - С. 98-110.

25. Фінансове право : підручник / Алісов Є. О. та ін.; за ред. М. П. Кучерявенка. – Харків: Право, 2013. – 398 с.

26. Фінансове право. Навч. посіб. / М.О.Мацелик, Т.О. Мацелик, В.А. Пригоцький; за ред. В.К. Шкарупи. –К.: Знання, 2011 –815 с.

27. Фінансове право: навч. посіб. / М.Г. Волощук, Т.О. Карабін, М.В. Менджул. – Вид. 3-тє, допов. та перероб. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. – 244 с.

28. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та інші. – Х. : Екограф, 2015 – 500 с.

29. Фінансове право: підручник / М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, О. А. Лукашев та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2016. – 440 с.

30. Фінансове право; підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. - Х.; Право, 2013. - 400 с.

ПИТАННЯ 1. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПУБЛІЧНИХ ДОХОДІВ

Правову категорію «публічні доходи» складають державні та місцеві доходи, які формуються відповідно до законодавства за рахунок грошових платежів та надходжень.

Публічні доходи – це сукупність окремих видів грошових платежів та надходжень, що складають певну систему.

Державні доходи – це частина національного доходу країни, яка у процесі розподілу та перерозподілу надходить через різні види грошових платежів у власність і розпорядження держави з метою формування грошових фондів, необхідних для виконання загальнодержавних повноважень, соціально-економічних програм, суспільних функцій та завдань у країні.

Доходи Державного бюджету використовуються відповідно до норм щорічного Закону про Державний бюджет та Бюджетного кодексу України.

Доходи публічних позабюджетних фондів використовуються для фінансування видатків згідно із законодавством, що регламентує діяльність відповідних публічних позабюджетних фондів. Власні доходи, відповідно до ст. 142 Конституції України та ст. 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», мають територіальні громади сіл, селищ, міст, районів у містах, а розпоряджаються ними органи місцевого самоврядування. Такі доходи мають назву місцевих або муніципальних доходів.

Місцеві (муніципальні) доходи – це частина національного доходу, яка необхідна для формування фінансової системи органів місцевого самоврядування та використовується для вирішення завдань місцевого

значення відповідно до інтересів населення цих територій. Місцеві доходи надходять до місцевих бюджетів, які створюються на рівні окремих територіальних громад. Законодавством заборонено створення місцевих позабюджетних фондів.

До публічних фондів, які формуються за рахунок надходжень, що встановлені імперативними вимогами законодавства в Україні, відносяться:

- 1) Державний бюджет України;
- 2) місцеві бюджети – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст);
- 3) Пенсійний фонд України;
- 4) Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- 5) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- 6) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України;
- 7) фонди коштів Національного банку України;
- 8) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб;
- 9) фонди державного оборонного замовлення, державного замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб, фонд матеріального резерву;
- 10) Аграрний фонд;
- 11) Фонд соціального захисту інвалідів та інші.

Централізовані позабюджетні фонди створюються на державному рівні відповідно до законів України з метою ефективної реалізації соціальних та економічних завдань держави.

Особливий статус мають доходи Національного банку України, які утворюються за рахунок викупу облігацій внутрішньої державної позики, валютних операцій, розміщення золотого-валютних резервів у інших банках,

продажу кредитних ресурсів уряду, надання комерційним банкам короткострокових і довгострокових кредитів та рефінансування комерційних банків.

Доходи НБУ України не включаються до Державного бюджету України та використовуються відповідно до затвердженого Радою НБУ кошторису.

Держава, безумовно, бажає отримати більше коштів у своє розпорядження, але вона також зацікавлена у розвитку господарської діяльності та підвищенні життєвого рівня населення, тому намагається так вплинути на розподільчі відносини, на утворення накопичення підприємств усіх форм власності і доходи населення, щоб збільшити їх прибутки і доходи, що потім приведе до можливості збільшення платежів у централізовані фонди.

Публічні доходи характеризуються наступними загальними рисами:

- мають грошову форму;
- встановлюються законодавством;
- надходять до державних та місцевих фондів коштів;
- адміністрування, контроль, розпорядження та використання здійснюється уповноваженими органами;
- усі відносини, що пов'язані з публічними доходами, чітко регламентовані законодавством;
- використовуються для задоволення публічних потреб — виконання завдань та функцій органів державної влади і місцевого самоврядування.

Таким чином, під системою публічних доходів можна розуміти всю сукупність видів доходів, які надходять у розпорядження державної та місцевої влади і місцевого самоврядування, мають типові ознаки і складають підставу для формування бюджетних та позабюджетних публічних фондів коштів.

До складу фінансових правовідносин у сфері справляння публічних доходів необхідно віднести:

- встановлення публічних доходів;
- визначення та нарахування суми грошових коштів, яка надійде до відповідного публічного фонду;
- сплата платежів до публічних фондів;
- контроль за сплатою та надходженням платежів до публічних фондів;
- примусове стягнення публічних доходів.

ПИТАННЯ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ТА МІСЦЕВИХ ДОХОДІВ

Єдина система державних доходів припускає класифікацію їх за різноманітними групами, які більш яскраво характеризують їхні риси. В основі класифікації можуть лежати різні підстави.

Залежно від порядку формування та використання:

– **централізовані доходи**, що залишаються в розпорядженні держави, місцевого самоврядування, надходять на формування централізованих грошових фондів (Державного бюджету України, місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, кошти, що акумулюються внаслідок залучення державного та муніципального кредиту і т. ін.).

Централізовані державні доходи формуються перш за все за рахунок обов’язкових податкових платежів, які становлять основу доходної частини державного та місцевих бюджетів, неподаткових надходжень і безвідплатних надходжень з інших публічних фондів або від суб’єктів господарської діяльності, громадських (благодійних) організацій та громадян;

– **децентралізовані доходи**, що надходять до державних і комунальних підприємств, установ та організацій. Такі доходи формуються і використовуються відповідно до місцевих бюджетів та кошторисів і фінансових планів підприємств.

Місцеві децентралізовані доходи формуються за рахунок надходжень із централізованих фондів, інших децентралізованих фондів або від суб’єктів

господарської діяльності, громадських (благодійних) організацій та громадян.

- За спрямуванням та порядком формування виділяються також бюджетні та позабюджетні доходи.

Бюджетні доходи формуються на підставі ст. 2 Бюджетного кодексу України та направляються до відповідного бюджету згідно із щорічним законом або рішенням про бюджет, а **позабюджетні доходи** – на підставі іншого законодавства.

За джерелами утворення:

- доходи від державних та комунальних підприємств, установ, організацій;
  - доходи від суб'єктів господарювання;
  - доходи від населення, що надходять у формі державних і місцевих податків, платежів у Пенсійний фонд та добровільних внесків (придбання облігацій державних і місцевих позик);
  - доходи від інших централізованих та децентралізованих фондів коштів;
  - доходи від іноземних держав, міжнародних установ та організацій.
- Доходи до публічних фондів надходять з різних джерел, тому держава при їх залученні застосовує різні методи залежно від власників.

За методами справляння платежі до публічних фондів визначаються двома засобами:

- методом податкових надходжень;
- методом неподаткових надходжень.

Метод податкових надходжень – це метод обов'язкового, примусового стягнення податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що встановлюються податковим законодавством.

Неподатковий метод – це метод отримання грошових коштів через платежі, що мають не примусову правову природу. Неподаткові надходження встановлюються державою (місцевим самоврядуванням), але сплачуються за

певних умов окремими суб'єктами як наслідок їхнього волевиявлення або невиконання норм права (фінансові санкції).

Як правова категорія неподаткові надходження – це встановлені нормами права платежі до відповідного бюджету і позабюджетних публічних фондів, наділені ознаками платності та які можуть мати як обов'язковий, так і добровільний характер.

Доходи можна також диференціювати з урахуванням законодавчо встановлених конкретних умов їх збору і використання:

- поворотні і безповоротні;
- оплатні і безоплатні;
- загальні і цільові.

Як правило, обов'язкові платежі є безповоротні (податки, внески тощо), а доходи за державним кредитом (коли держава є позичальником, а населення придбаває облігації державних чи місцевих позик) – поворотні,

оплатні – такі, за які встановлюється плата (позики), та безоплатні (податки).

Платежі до публічних фондів можуть мати загальне (наприклад податки) або цільове призначення.

За соціально-економічними ознаками утворення доходи класифікуються за умовами їх отримання:

- від здійснення господарської діяльності;
- від здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- від використання природних ресурсів;
- інші.

За обсягом формування та використання доходи є:

- великих обсягів;
- середніх обсягів;
- малих обсягів.

Загальноприйнятим є поділ доходів на обов'язкові і добровільні. Добровільні доходи мають переважно приватноправову природу та є

доходами від використання, продажу чи іншого оплатного відчуження майна, що перебуває в державній чи муніципальній власності, від надання адміністративних платних послуг органами державної влади, місцевого самоврядування, бюджетними установами та організаціями.

Доходи бюджету – всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Основна ознака саме доходів – це їх безповоротність.

Можливо визначити певну класифікацію бюджетних доходів:

1. За бюджетним призначенням виділяють доходи державного бюджету та доходи місцевих бюджетів.
2. Доходи, які не мають цільового призначення, – загальні та доходи спеціального фонду – цільові.
3. Залежно від джерел формування – внутрішні та зовнішні доходи.
4. Залежно від порядку формування – податкові платежі, неподаткові обов’язкові платежі, доходи від державної власності та господарської діяльності державних підприємств, доходи від державного капіталу, гранти, добровільні безвідплатні платежі, дарунки у грошовому вигляді.

Особливим видом доходів державного або місцевих бюджетів є міжбюджетні трансферти, які ають характер вторинних доходів і формуються за рахунок вже отриманих бюджетних коштів.

За порядком включення доходів до бюджетів – доходи закріплені (власні доходи бюджету) та регулюючі (визначення розміру яких залежить від щорічного закону про бюджет).

ПИТАННЯ 3. ПОДАТКОВІ ПЛАТЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ. СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Найбільш значна частина публічних доходів формується за рахунок обов'язкових платежів, сплата яких забезпечена примусовою силою держави. Податкові надходження займають провідне місце серед методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки.

Згідно з визначенням законодавця, наданим у п. 6.3 ст. 6 Податкового кодексу України, податкову систему України становить сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом України або законами з питань оподаткування та митної справи порядку.

Податковим кодексом України у ст. 8 визначено, що в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки і збори.

До загальнодержавних належать податки і збори, що встановлені Податковим кодексом України і є обов'язковими до сплати на всій території України.

До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом України, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

До загальнодержавних податків належать:

- 1) податок на прибуток підприємств;
- 2) податок на доходи фізичних осіб;
- 3) податок на додану вартість;
- 4) акцизний податок;
- 5) екологічний податок;
- 6) рентна плата;
- 7) мито.

До місцевих податків та зборів належать:

- 1) податок на майно;
- 2) єдиний податок;
- 3) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- 4) туристичний збір.

Принципи впровадження податкових: загальність, обов'язковість, фіскальна достатність, стабільність, економічність, соціальна справедливість, єдиний підхід до встановлення податків та зборів.

Функції:

Фіскальна функція - полягає в тому, що податки є прогнозованим, постійним, регулярним та стабільним джерелом наповнення бюджетів.

Розподільча, стимулююча та регулююча функції податків.

Фінансові ресурси перерозподіляються від платників податків до держави та місцевого самоврядування. Податки дозволяють перерозподіляти частину сукупного доходу суспільства між різними суб'єктами з метою підтримки соціальної стабільності в суспільстві.

Шляхом запровадження деяких податкових або пільг в оподаткуванні або зменшення податкового тиску держава підтримує або обмежує привабливість певних видів галузей економіки.

Контрольна функція податків передбачає кількісне відображення податкових надходжень та їх зіставлення з потребами держави у фінансових ресурсах. Завдяки контрольній функції оцінюється ефективність податкового механізму та забезпечується контроль за рухом фінансових ресурсів.

У теорії податкового права виокремлюють такі основні риси будь-якого податку:

- 1) податок установлюють законно обрані представники народу, тобто законно сформований представницький орган;
- 2) податок зараховується лише до бюджету (до позабюджетних фондів можуть зараховуватися не податки, а інші обов'язкові платежі);
- 3) податок обмежує право власності або інше законне володіння (господарське відання, оперативне управління) шляхом відчуження частини матеріальних благ на користь публічних утворень;
- 4) він соціально обумовлений;
- 5) безповоротний;
- 6) безоплатний;
- 7) загальнообов'язковий;
- 8) має вартісний (грошовий) характер;
- 9) базується на принципах загальності, рівності, співмірності, регулярності, рівномірності;
- 10) є платежем, що має публічний характер.

У науці фінансового права розділяють зовнішню та внутрішню форму податкової системи.

Зовнішня форма включає особливості розподілу податків за відповідними бюджетами і надходження їх у бюджетні фонди.

Внутрішня форма податкової системи охоплює відносини щодо справляння податків та зборів і фактично включає видовий список обов'язкових платежів податкового характеру.

Система оподаткування – це сукупність законодавчо закріплених загальнодержавних та місцевих податків і зборів до бюджетів усіх рівнів, принципів, форм і методів їх встановлення, зміни, скасування, обчислення, сплати і стягнення, а також забезпечення відповідальності за вчинення правопорушень у сфері оподаткування та здійснення податкового контролю, прав і обов'язків суб'єктів оподаткування та органів, що здійснюють

податковий контроль.

Згідно з положенням ст. 36 Податкового кодексу України **податковим обов'язком** визнається обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і строки, визначені законом, законами з питань митної справи.

Податковий обов'язок виникає у платника за кожним податком і збором з моменту настання обставин, з якими Податковий кодекс та закони з питань митної справи пов'язують сплату ним податку, та є безумовним і першочерговим стосовно інших неподаткових обов'язків платника податків, крім випадків, передбачених законом.

Виконанням податкового обов'язку визнається сплата в повному обсязі платником відповідних сум податкових зобов'язань у встановлений податковим законодавством строк.

При справлянні податків та застосуванні заходів забезпечення виконання зобов'язань платників податків важливе значення має виділення у податковому законодавстві податкового та грошового зобов'язання платників податків.

Податкове зобов'язання – це сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (у тому числі сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установленій законом строк).

Податкові правовідносини, що виникають при встановленні, визначенні, нарахуванні, сплаті податків та зборів, контролі за справлянням податків і притягненням за податкові правопорушення, характеризуються особливим суб'єктним складом.

Обов'язковим учасником податкових правовідносин є зобов'язаний суб'єкт – платник податків. З іншого боку, владними повноваженнями наділений спеціальний фінансовий орган, який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну

політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, – Державна фіскальна служба України.

Правовідносини, що визначають надходження грошових коштів від платників податків до бюджетів усіх рівнів у формі податків та зборів, є предметом регулювання податкового права, який є інститутом фінансового права.

ПИТАННЯ 4. НЕПОДАТКОВІ ДОХОДИ ДЕРЖАВИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Неподаткові публічні доходи об'єднані у досить неоднорідну групу платежів, елементи якої відмінні між собою як за правовою природою, так і за особливостями правового регулювання джерела їх надходжень. Вони відрізняються за методами справляння, джерелами та суб'єктами платежів, направленістю зарахування, проте їх об'єднує одна важлива спільна риса – вони не є податковими платежами.

Отже, неподаткові публічні доходи мають певні риси:

1. У першу чергу, це особливості правового регулювання неподаткових публічних доходів, які на відміну від податкових платежів, установлених Податковим кодексом України, регулюються низкою законів та підзаконних актів, що мають різну галузеву належність.

2. Крім того, відносини щодо справляння неподаткових доходів відрізняються від податкових невизначеністю суб'єктного складу.

Неподаткові доходи отримують органи, установи, організації, основним предметом діяльності яких є не мобілізація платежів, а інші види діяльності (наприклад, головне завдання суду – здійснення правосуддя). Платниками неподаткових платежів є невизначене коло осіб, правовий статус яких залежить від специфіки платежу.

3. Ще однією специфічною рисою неподаткових доходів є переважно цільовий характер спрямування платежів до відповідних бюджетних або

позабюджетних фондів.

Залежно від фонду, до якого зараховуються неподаткові платежі, неподаткові доходи поділяють на:

- неподаткові доходи державного та місцевого бюджетів;
- доходи публічних цільових позабюджетних фондів.

Бюджетні неподаткові надходження деталізовано у Бюджетній класифікації.

Ці надходження групуються за такими класифікаційними ознаками:

доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного і побічного продажу, інші неподаткові надходження.

4. Неподаткові платежі за способом справляння можуть мати обов'язковий або добровільний характер. При справлянні неподаткових доходів державою використовуються як обов'язкові (примусові) методи мобілізації фінансових ресурсів, так і добровільні методи, які не характерні для податкових надходжень.

Деякі види доходів мають публічно-правовий характер, їх обов'язковість встановлена законодавством (соціальні обов'язкові платежі, штрафні санкції, грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища) або вони поступають як оплата чи компенсація вартості наданих адміністративних публічних послуг (ліцензування, сертифікація, реєстрація, атестація) на підставі волевиявлення платника.

Неподаткові доходи можуть мати приватноправовий характер та надходити на підставі цивільних договорів (оренди, приватизації державного або комунального майна, надання платних послуг навчальними закладами).

5. Наступна відмінна риса полягає в тому, що неподаткові публічні доходи можуть мати компенсаційний або безоплатний характер. Переважно неподаткові платежі мають оплатний компенсаційний характер, який має

місце при отриманні адміністративної послуги (судовий збір, виконавчий збір, плата за реєстрацію суб'єкта господарювання), за наявності цивільно-правових підстав (плата за навчання, орендна плата) або інших підстав, передбачених у законодавстві (добровільні пенсійні внески, доходи від розміщення облігацій). Безоплатний характер неподаткові доходи мають за умови їх отримання як прибутку від розміщення цінних паперів або благодійних внесків, дарунків тощо.

6. Нестабільність джерел неподаткових надходжень не дозволяє у достатньому обсязі спрогнозувати їх розмір на відміну від податкових платежів.

